

УДК: 159.9: 316.4:355.1-057.36-057.75
DOI: 10.31732/2663-2209-2025-80-440-446

Дата надходження: 28.11.2025
Дата прийняття до друку: 17.12.2025
Дата публікації: 30.12.2025

Ця робота ліцензується відповідно до [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ У ЦИВІЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Антоній Мельник¹, Таїсія Гальянт²

¹Кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології та психодіагностики, Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна, e-mail: melnyk.antoniuy@vnu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1248-217X>

²Здобувач магістерського рівня вищої освіти спеціальності Психологія, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: galiantTM@krok.edu.ua

PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF WAR VETERANS' REINTEGRATION INTO CIVILIAN ENVIRONMENT

Antonii Melnyk¹, Taisiia Galiant²

¹Ph.D. (Psychological sciences), Associate Professor of the Department of Psychology, Volyn National University named after Lesya Ukrainka, Lutsk, Ukraine, e-mail: melnyk.antoniuy@vnu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1248-217X2>

²Master's degree Candidate in Psychology (Specialty 053), "KROK" University, Kyiv, Ukraine, e-mail: galiantTM@krok.edu.ua

Анотація. Стаття присвячена комплексному дослідженню психологічних механізмів успішної реінтеграції ветеранів у цивільне життя після завершення бойових дій. У роботі розкрито процеси відновлення внутрішньої узгодженості особистості, гармонізації життєвих смислів та реконструкції цілісного образу «Я» в умовах переходу від військової до цивільної діяльності. Здійснений аналіз підтверджує, що реінтеграція не зводиться лише до соціальної адаптації, а є процесом відновлення психологічної, емоційної та поведінкової цілісності. Отримані результати емпіричного дослідження демонструють, що ветерани, які характеризуються високим рівнем внутрішнього контролю, емоційної стабільності, працездатності та усвідомлення власних ресурсів, мають вищу здатність до соціальної та професійної інтеграції. Особливу роль у цьому процесі відіграють механізми переживання бойового досвіду, осмислення травматичної пам'яті та відновлення часової перспективи, що забезпечують перехід від позиції виживання до відчуття життєвої перспективи. Водночас дослідження виявило наявність бар'єрів, зумовлених соціальною стигматизацією, травматичними спогадами та розривом між військовими та цивільними ціннісними системами. Підкреслено, що інклюзивна реінтеграція передбачає створення умов, у яких ветеран не лише повертається до суспільства, а й відчуває належність, підтримку та можливість самореалізації. Результати дослідження мають практичне значення для розроблення програм психологічної підтримки та соціальної реабілітації військовослужбовців, спрямованих на відновлення особистісної цілісності, психічної рівноваги та ефективного функціонування в мирному житті.

Ключові слова: реінтеграція ветеранів, психологічні механізми, соціальні бар'єри, бойовий досвід, травматична пам'ять, життєва перспектива, соціальна адаптація.

Формули: 0; рис.: 0; табл.: 0; бібл.: 9

Abstract. The article is devoted to a comprehensive investigation of the psychological mechanisms underlying the successful reintegration of military veterans into civilian life after the completion of combat operations. The study elucidates the processes of restoring internal personal coherence, harmonizing life meanings, and reconstructing a holistic self-concept during the transition from military to civilian functioning. The conducted analysis confirms that reintegration is not limited solely to social adaptation but constitutes a multidimensional process of restoring psychological, emotional, and behavioral integrity. The empirical findings demonstrate that veterans who exhibit high levels of internal locus of control, emotional stability, work capacity, and awareness of their own resources show a markedly higher potential for social and professional integration. Particular emphasis is placed on the mechanisms through which combat experience is processed, traumatic memory is reinterpreted, and temporal perspective is reestablished—factors that together enable the transition from a survival-oriented mindset to a renewed sense of future orientation. At the same time, the study identifies barriers to reintegration associated with social stigma, intrusive

traumatic recollections, and discrepancies between military and civilian value systems. It is emphasized that inclusive reintegration requires the creation of conditions in which a veteran not only returns to society but also experiences belonging, support, and opportunities for self-realization. The results have practical significance for developing psychological support and social rehabilitation programs aimed at restoring personal integrity, mental equilibrium, and effective functioning in civilian life.

Keywords: *veteran reintegration, psychological mechanisms, social barriers, combat experience, traumatic memory, future time perspective, social adaptation.*

Formulas: 0; **figs.:** 0; **tab.:** 0; **bibl:** 9

Постановка проблеми.

Проблематика реінтеграції ветеранів війни у цивільне середовище є однією з найактуальніших у сучасній психологічній науці, особливо в умовах повномасштабної війни, яка спричинила значне зростання кількості осіб із бойовим досвідом. Повернення військовослужбовців до цивільного життя супроводжується комплексом психологічних, соціальних та ціннісно-смислових труднощів, що зумовлюють потребу у глибокому розумінні внутрішніх механізмів адаптації особистості після війни.

Психологічна реінтеграція охоплює процеси відновлення цілісності “Я-концепції”, переосмислення бойового досвіду, формування нових соціальних ролей та налагодження міжособистісних стосунків у суспільстві, яке не має бойового досвіду. Водночас у ветеранів часто спостерігаються ознаки посттравматичних змін особистості, труднощі емоційної саморегуляції, відчуження, гіпервідповідальності чи агресивності, що ускладнює соціальну адаптацію.

Незважаючи на зростання наукових досліджень у сфері військової психології, недостатньо вивченими залишаються саме психологічні механізми, які забезпечують ефективну реінтеграцію ветеранів у цивільне середовище. Йдеться про взаємодію когнітивних, емоційних, мотиваційних та поведінкових компонентів особистісного функціонування, що сприяють або, навпаки, перешкоджають гармонійному поверненню до мирного життя.

Сучасні дослідження вказують на важливість розвитку таких психологічних механізмів, як життестійкість, саморегуляція, адаптивні копінг-стратегії, емоційний інтелект, здатність до

смыслотворення та формування посттравматичного зростання. Водночас залишається відкритим питання, яким чином ці механізми взаємодіють у процесі реінтеграції та які умови сприяють їх активації.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного узагальнення та емпіричного вивчення психологічних механізмів реінтеграції ветеранів війни у цивільне середовище, що дозволить поглибити розуміння закономірностей адаптації та сприятиме розробці ефективних програм психологічної підтримки та реабілітації.

Формулювання цілей статті.

Метою статті є здійснення теоретико-емпіричного аналізу психологічних механізмів реінтеграції ветеранів війни у цивільне середовище, виявлення ключових соціально-психологічних чинників, що визначають успішність цього процесу.

Вибірка дослідження. В ході емпіричного дослідження взяли участь 73 ветерани віком від 24 до 57 років, що були безпосередньо залучені до участі в бойових діях.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано комплекс теоретичних, емпіричних та статистичних методів. До теоретичних належать аналіз, синтез, узагальнення, систематизація й порівняння – для розкриття сутності проблеми та уточнення її базових понять; структурування та моделювання – для побудови моделі адаптації особистості та визначення провідних психологічних чинників її розвитку; класифікація – для виокремлення типів військовослужбовців за особливостями адаптаційної сфери. До емпіричних методів віднесено анкетування, структуроване клінічне інтерв'ю та використання психодіагностичних

інструментів. Зокрема, застосовано: «Структуроване клінічне інтерв'ю» О. Кокуна; анкету «M2C-Q» Н. Сейера для самооцінки складнощів реінтеграції; модель подолання стресу «BASIC Ph» М. Лаахада для виявлення копінг-стратегій; опитувальник «Соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса та Р. Даймонда; проективну методику «Шкалована самооцінка психофізіологічного стану» О. Кокуна.

Для кількісної обробки результатів використано визначення середніх значень, відсоткових співвідношень, коефіцієнт рангової кореляції Ч. Спірмена для встановлення статистичних зв'язків між показниками, експлораторний факторний аналіз для пояснення взаємозв'язків між змінними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Згідно з Ю. Бойко-Бузиль (2021), поняття реінтеграції має власне смислове наповнення й не повинно ототожнюватися з іншими соціальними процесами. Термін походить від латинського "re" – «повторно» та "integratio" – «відновлення, об'єднання», що у прямому значенні відображає процес повернення людини до цілісного стану та гармонійного включення в соціум. У психологічному контексті, за І. Цимбалюк та А. Колосюк (2024) реінтеграція розглядається як процес відновлення внутрішньої узгодженості особистості, її здатності адаптуватися до мирного життя, взаємодіяти з оточенням та відчувати себе частиною спільноти. Вона охоплює як відновлення соціальних зв'язків та ролей, так і формування відчуття належності до громадянського середовища, що є ключовим для стабілізації психоемоційного стану ветеранів війни.

О. Грішнова та В. Лисенко (2024) зауважують, що кожен ветеран має індивідуальний досвід участі у воєнних діях, що безпосередньо впливає на особливості його реінтеграції в цивільне середовище. Рівень бойової залученості, отримані поранення чи травми, а також психологічні наслідки, зокрема прояви

посттравматичного стресового розладу, зумовлюють відмінності у подальшій адаптації. До індивідуально-психологічних чинників, що дослідники визначають успішність повернення до мирного життя, належать вік, освітній рівень до та після проходження служби. В. Волошина (2024) також наголошує на сімейному статусі та особистій мотивації до професійної реалізації. Важливою детермінантою процесу реінтеграції виступає також ставлення суспільства: упереджене сприйняття ветеранів, страх перед можливими конфліктами або сумнів у їхній професійній придатності можуть створювати додаткові бар'єри для їхнього працевлаштування та соціального прийняття.

О. Корецька та А. Мельник (2023) зауважують, що переживання бойової психічної травми змінює цілісну систему життєдіяльності військовослужбовця, впливаючи на його сприйняття минулого, теперішнього та майбутнього. Травматичний досвід закарбовується у пам'яті у вигляді яскравих емоційно-образних спогадів, які зберігаються як механізм виживання, покликаний забезпечити готовність до подібних ситуацій у майбутньому. Водночас травматична пам'ять утримує людину в стані постійного повернення до минулих подій, перешкоджаючи інтеграції пережитого досвіду у життєву перспективу, що зумовлює, в свою чергу, спотворення часової орієнтації, руйнування почуття безперервності власного життя й потребує глибокого психологічного осмислення та підтримки для відновлення гармонійної життєвої цілісності.

Дослідження О. Кравченко, В. Швець та Л. Мельник (2023), демонструє, що інклюзивна реінтеграція ветеранів – це не просто повернення до фізичної присутності в суспільстві, а активне входження у соціальні, трудові, психоемоційні сфери, у яких вони відчують підтримку, належність та мають можливість брати участь. Успішність входження ветерана у соціум залежить від

того, наскільки бар'єри (травми, стигма, неадаптовані служби, культурні розриви) будуть подолані, а механізми (соціальна підтримка, змістовна діяльність, адаптивні копінг-стратегії, релевантна служба) задіяні.

Результати емпіричного дослідження І. Сингаївської та І. Сокур (2025) підтвердили, що успішна реабілітація безпосередньо пов'язана з адаптацією та інтеграцією особистісних ресурсів, здатністю до самоприйняття, сформованістю внутрішнього контролю та когнітивною гнучкістю, тоді як низькі показники життєстійкості й емоційного комфорту супроводжуються зростанням симптомів ПТСР, підвищеною тривожністю та схильністю до дезадаптивних копінг-стратегій. Також встановлено, що часовий чинник перебування у зоні бойових дій, вікові відмінності та індивідуально-психологічні характеристики суттєво впливають на перебіг процесів адаптації та рівень психологічної стійкості.

Окрім українського досвіду реінтеграції військових, американські дослідники К. Елніцький та Р. Кілмер (2017) відзначили наявність суттєвих прогалин у науковій сфері, зокрема недостатню кількість перевірених та оцінених програм, спрямованих на вирішення проблем фізичного й поведінкового здоров'я, реабілітації та працевлаштування ветеранів, а також відсутність ефективних моделей інтегрованих систем охорони здоров'я.

Бар'єрами на шляху повернення до цивільного життя американські вчені Д. Хаузер, К. Макконнелл, К. Лоусон та інші (2025) включають: стигматизацію психічного здоров'я в контексті військової служби (страх проявити слабкість, небажання звертатися по допомогу), розлади сну, недостатнє або неадекватне використання пільгових послуг, а також невідповідність між військовим та цивільним професійним досвідом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нами було виділено основні

механізми успішної реінтеграції ветеранів у цивільний соціум, які відображають цілісну систему психофізіологічних, емоційно-вольових, когнітивних та соціально-комунікативних процесів, що забезпечують поступове відновлення цілісності особистості після участі у бойових діях.

Ключовим механізмом виступає здатність до адаптивного копіngu – мобілізації внутрішніх та зовнішніх ресурсів для подолання стресу, підтримання психоемоційної рівноваги та відновлення відчуття контролю над власним життям. Не менш значущим виділено механізм соціально-психологічної адаптації, який передбачає інтеграцію нових соціальних ролей, прийняття нових норм та очікувань цивільного середовища, відновлення комунікативних зв'язків та почуття належності до спільноти.

Механізм саморегуляції виявляється через усвідомлення власних емоційних реакцій, розвиток внутрішньої стабільності та здатності до відновлення після психічних навантажень. Психофізіологічний компонент забезпечує гармонію між тілесними й ментальними процесами, сприяючи підвищенню загального ресурсу життєздатності. У свою чергу, когнітивно-смісловий механізм полягає у переосмисленні травматичного досвіду, його інтеграції у власну життєву історію та формуванні нової системи цінностей, що дозволяє ветерану повернути відчуття особистої значущості й цілісності. Взаємодія механізмів створює багатовимірну структуру реінтеграції, у межах якої відновлення психологічного благополуччя ветерана тісно поєднується з його активним соціальним залученням та конструктивною життєвою перспективою.

Узагальнений аналіз результатів дослідження, проведеного з використанням комплексу психодіагностичних інструментів дозволив виявити провідні механізми, що забезпечують успішну реінтеграцію ветеранів у цивільне середовище.

Отримані результати свідчать про те, що більшість учасників вибірки

демонструють високий рівень адаптивності ($M=102,45$ балів), відповідно до опитувальника «Соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса та Р. Даймонда, що показує високу норму для відповідної шкали, та відображає ефективність внутрішніх регуляційних процесів, стійкість до стресу та здатність до конструктивної соціальної взаємодії.

Водночас показник дезадаптивності ($M=85,67$ балів) залишається у межах нормативних значень, проте вказує на наявність певних психоемоційних труднощів – підвищеної тривожності, напруженості або зниження довіри до соціуму. У контексті реінтеграції це може відображати залишкові ефекти бойового досвіду, які не перешкоджають загальній адаптації, але потребують психологічного супроводу. Шкали прийняття себе ($M=32,18$) та прийняття інших ($M=18,52$) демонструють позитивне самоприйняття й толерантність у соціальних контактах, що є важливим чинником міжособистісної стабільності у цивільному житті. Паралельно показники емоційного комфорту ($M=22,44$) та емоційного дискомфорту ($M=18,97$) свідчать про домінування позитивного емоційного фону, який підтримує внутрішню рівновагу, сприяючи конструктивному сприйняттю соціальної реальності.

Високі результати за шкалою внутрішнього контролю ($M=40,18$) вказують на сформовану здатність ветеранів самостійно регулювати поведінку, брати відповідальність за власні рішення та ефективно долати труднощі. Помірний рівень зовнішнього контролю ($M=26,27$) свідчить, що вплив зовнішніх чинників на поведінку ветеранів не є визначальним, натомість зберігається орієнтація на внутрішню автономію та саморегуляцію. Значення шкал домінування ($M=9,44$) та підлеглості ($M=17,21$) відображають збалансований соціально-рольовий профіль, що є типовим для колишніх військових, які демонструють

дисциплінованість, але без надмірного прагнення до контролю над іншими.

Отримані кореляції за методом Р. Спірмена підтверджують системність адаптаційних процесів: адаптивність має тісний позитивний зв'язок із прийняттям себе ($r_s=0,61$, $p<0,01$) та внутрішнім контролем ($r_s=0,63$, $p<0,01$), що підкреслює роль особистісної зрілості у формуванні соціальної стабільності. Водночас дезадаптивність корелює з неприйняттям себе ($r_s=0,59$, $p<0,01$) та емоційним дискомфортом ($r_s=0,57$, $p<0,01$), вказуючи на те, що емоційна невідповідність та занижена самооцінка можуть ускладнювати процес повернення до мирного життя.

Згідно з результатами «Структурованого клінічного інтерв'ю» О. Кокуна, було виявлено низку закономірностей, що визначають психічний стан та рівень соціальної стабільності військовослужбовців після участі у бойових діях. Переважна більшість ветеранів (53%) повідомила про гарні стосунки в родині, що створює основу для емоційної підтримки та відновлення почуття безпеки. Водночас 29% відзначили напруженість, а 18% – відчуження у взаєминах, що може вказувати на труднощі реінтеграції у сімейний простір. Майже половина (49%) оцінила соціальну захищеність родини як високу, проте 37% відчували лише середній рівень упевненості у стабільності майбутнього.

Після демобілізації у 30% респондентів проявилися психосоматичні симптоми, які поєднувалися з яскравими емоційними образами травматичних подій (44% учасників зосереджені на спогадах про війну). При цьому 93% ветеранів залишались орієнтованими у часі та просторі, але порушення сну й апетиту зафіксовано у 34% респондентів.

Серед поточних психічних симптомів домінували тривога (62%) та депресивні тенденції (52%), що вказує на глибокий емоційний слід бойового досвіду. Помірні прояви соматизації (27%) та порушення пам'яті (29%) підтверджують

наявність травматичної пам'яті, що зберігає сенсорну насиченість спогадів про бойові події. Рівень ризику психічних розладів виявився середнім (36%), а суїцидальні тенденції – у 8% випадків, що підкреслює необхідність цілеспрямованої психологічної реабілітації.

За результатами опитування за методикою «Military to Civilian Questionnaire (M2C-Q)» Н. Сейєра, було виявлено, що найбільші труднощі у процесі реінтеграції ветерани відчують у сферах емоційної регуляції, міжособистісної взаємодії та відчуття соціальної приналежності. Зокрема, понад 60 % респондентів зазначили періодичні труднощі у контролі гніву та дратівливості, близько 55 % – уникання соціальних контактів через нерозуміння з боку цивільних, а 48 % повідомили про проблеми з концентрацією уваги та адаптацією до цивільного робочого ритму. Водночас, найменше складнощів спостерігалось у сфері самостійності та виконання побутових завдань, що свідчить про збереження функціональної автономії. Узагальнені показники вказують на середній рівень адаптаційних бар'єрів, що потребують цілеспрямованих психологічних втручань, спрямованих на розвиток навичок саморегуляції, емпатії та комунікативної гнучкості для більш гармонійного входження у цивільне життя.

Результати, отримані за методикою «Basic PH» М. Лаахада, яка оцінює шість базових механізмів подолання стресу «Belief» (віра, цінності), «Affect» (емоції), «Social» (соціальні зв'язки), «Imagination» (уявлення), «Cognition» (мислення) та «Physiology» (тілесні реакції), показали переважання когнітивного (C=4,28) та соціального (S=4,35) каналів. Ветерани вдаються насамперед до раціонального аналізу ситуацій, пошуку логічних рішень та підтримки соціальних контактів як головних ресурсів відновлення. Високі показники за компонентами «Belief» (4,12) та «Physiology» (3,96) свідчать про ефективність внутрішніх переконань й

тілесних стратегій (активність, спорт, саморегуляція) у подоланні стресу, що формує інтегрований адаптаційний потенціал.

Результати психофізіологічної самооцінки за методикою О. Кокуна відображають високий рівень функціональної стабільності організму ветеранів. Зокрема, самопочуття (M=68,45), активність (M=63,12), настрої (M=70,34), працездатність (M=65,87) та впевненість у власних силах (M=66,23) Результати свідчать про достатню ресурсність, енергетичну рівновагу та готовність до продуктивної діяльності у цивільному середовищі. Виявлені кореляції між працездатністю та настроєм ($r_s=0,61$, $p<0,01$), а також між зацікавленістю у роботі та бажанням виконувати професійні завдання ($r_s=0,64$, $p<0,01$) вказують на взаємозалежність мотиваційних та психофізіологічних компонентів адаптації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Комплексне дослідження, проведене із застосуванням клінічного структурованого інтерв'ю О. Кокуна, анкети «M2C-Q» Н. Сейєра, методики «Basic PH» М. Лаахада, опитувальника соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонда, а також шкалової самооцінки психофізіологічного стану О. Кокуна, дало змогу глибоко проаналізувати систему психологічних механізмів, які забезпечують ефективну реінтеграцію ветеранів війни у цивільний соціум.

Встановлено, що основними механізмами реінтеграційного процесу виступають рефлексивне осмислення бойового досвіду, здатність до прийняття себе й інших, розвиток внутрішнього контролю, сформованість адаптивних копінг-стратегій, підтримання позитивного психофізіологічного стану та мотиваційної цілісності особистості. Високі рівні внутрішньої узгодженості, самоприйняття, соціальної включеності й психофізіологічної стабільності забезпечують здатність ветеранів не лише

повернутися до мирного життя, а й активно реалізовувати себе у професійній, сімейній та громадській сферах.

Подальші дослідження у напрямі психологічної реінтеграції ветеранів війни доцільно спрямувати на поглиблення розуміння динаміки адаптаційних процесів, що відбуваються у постстресовий період, з урахуванням індивідуально-психологічних, соціально-культурних та нейропсихологічних чинників. Важливо розширити емпіричну базу досліджень, залучаючи різні категорії військовослужбовців – від учасників бойових дій до поранених та демобілізованих, а також членів їхніх сімей, що дозволить комплексно дослідити

системні механізми відновлення соціальної функціональності.

Практична значущість роботи полягає у можливості використання її результатів для створення програм психосоціальної реабілітації, індивідуального психологічного супроводу, а також для формування ефективних державних стратегій підтримки ветеранів. Розроблені концептуальні положення можуть стати основою для побудови інтегративних моделей психологічної допомоги, орієнтованих на розвиток життєстійкості, фрустраційної толерантності, саморегуляції та здатності до конструктивної соціальної взаємодії.

Література:

- 1.Бойко-Бузиль, Ю. (2021). Правові та психологічні основи поняття «реінтеграція учасників бойових дій». *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*, 9, 28–34.
- 2.Волошина, В. (2024). Сутність поняття психологічної реабілітації військовослужбовців. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, 2, 7–11.
- 3.Грішнова, І., & Лисенко, В. (2024). Реінтеграція учасників бойових дій у цивільне життя: проблеми зайнятості та шляхи їх розв'язання. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 2(74), 146–156.
- 4.Корецька, О., & Мельник, А. (2023). Подолання негативних психічних станів у військовослужбовців під час бойових дій. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей V Міжнародної конференції*, К.: Університет «КРОК», 508–511.
- 5.Кравченко, О., Швець, В., & Мельник, Л. (2023). Роль ветеранських організацій у реінтеграції та

психологічній реабілітації ветеранів з інвалідністю в умовах військового та повоєнного часу. *Психологічний журнал*, (11), 37–44.

6.Сингаївська, І., & Сокур, І. (2025). Психологічна реабілітація воїнів після повернення у цивільне життя. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 3(79), 421–428. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2025-79-421-428>

7.Цимбалюк, І., & Колосок, А. (2024). Теоретичні основи соціально-економічної реінтеграції ветеранів у цивільне суспільство. *Ввічливість. Humanitas*, 2, 140–148.

8.Elnitsky, C., & Kilmer, R. (2017). Facilitating reintegration for military service personnel, veterans, and their families: An introduction to the special issue. *American Journal of Orthopsychiatry*, 87(2), 109.

9.Hauser, D., McConnell, C., Lawson, K., Kobe, S., Oakley, R., Harrison, I., ... & Yarborough, A. (2025). Community Reintegration of Veterans After Discharge: A Qualitative Look. *American Journal of Qualitative Research*, 9(3), 61–81.